

การนำเสนอข่าวการฆ่าตัวตายในสังคมไทย: ถอดรหัสการสื่อสารผ่านสื่อในยุคดิจิทัล

Suicide News Reporting in the Thai Social Context: Decoding Communications through Media in Digital Era

นิธิตา แสงสิงแก้ว¹
Nitida Sangsingkeo

Article History

Received: May 11, 2022
Revised: September 16, 2022
Accepted: November 7, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การนำเสนอข่าวการฆ่าตัวตายในสังคมไทย: ถอดรหัสการสื่อสารผ่านสื่อในยุคดิจิทัล” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ตัวบทสื่อดิจิทัลไทย และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณะ ประเด็นการฆ่าตัวตาย มีวัตถุประสงค์การศึกษา ได้แก่ 1. เพื่อศึกษาชุดความหมายเรื่องการฆ่าตัวตายที่นำเสนอผ่านสื่อไทยยุคดิจิทัล และ 2. เพื่อสังเคราะห์ทิศทางการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อ เพื่อการป้องกันการฆ่าตัวตายจากมุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณะ

ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นการฆ่าตัวตายมีคุณค่าข่าวที่ส่งผลกระทบต่อสังคม โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตโรคระบาด ที่เป็นสถานการณ์ที่ผู้คนต้องเผชิญกับโจทย์ชีวิตที่ท้าทาย การนำเสนอประเด็นฆ่าตัวตายในสื่อมีลักษณะที่เป็น “ภาพผสม” คือ มีทั้งส่วนมายาคติ การเหมารวม การผลิตซ้ำความไม่ปกติ และการสร้างวาทกรรมจากรหัสหลายชุด ชวนกลับไปตั้งคำถามการทำงานของสื่อจากหลักวารสารศาสตร์ที่เน้นความถูกต้อง และอุดมการณ์วิชาชีพ นอกจากนี้ยังปรากฏภาพคู่ขนานของการนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัลที่เสริมพลังให้ชุมชนและเครือข่ายออนไลน์ เป็นพื้นที่ปลดปล่อยตัวตนของผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย จากระดับบุคคลสู่สาธารณะ ด้วยการสร้างท้องเรื่องที่เป็นทางเลือก ทำดีที่สุด ภาครัฐจำเป็นต้องมีนโยบายที่สร้างการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนในฐานะ “ผู้ร่วมกำหนดนโยบาย” เพื่อผลักดันประเด็นการฆ่าตัวตายให้เป็นปัญหาสาธารณะที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ

คำสำคัญ: สื่อ การนำเสนอข่าว ฆ่าตัวตาย สังคมไทย ยุคดิจิทัล

¹ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University, E-mail: snitida@hotmail.com

Abstract

The study of suicide news in the social context of Thailand was examined through media in digital era. Qualitative research was done with data obtained by textual analysis and in-depth interviews. The objectives were to 1) formulate a set of significance for suicide as represented on digital media and to 2) define challenges in constructing suicide prevention mechanisms in Thailand.

Results were that suicide had innovative force, impacting the public, especially during Novel Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic life challenges, changes, and crises. Media representations of suicide reflected mixed images redolent of myth, stereotype, and conveying abnormality through multiple discourses. This situation requires revisiting journalistic principles and practices for accuracy, objectivity, and ideology as key professional ingredients. Emerging alternative images related to suicide protection and preventions may build a better public understanding of the causes of suicide. The online community serves as a liberated space for sharing suicidal emotions and experiences to create new narratives and allow the subject to be widely discussed. These findings suggest that the government should seek collaboration among all sectors and facilitate policy co-creator changes in public suicide discourse.

Keywords: Media, News Reporting, Suicide, Thai Society, Digital

บทนำ

คำว่า สุขภาพจิต ปรากฏให้สังคมได้ทำความเข้าใจมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่สื่อใหม่ แม้มีข้อสังเกตว่ายังคงถูกให้ความหมายจากมุมมองโรค และความ “ผิดปกติ” ทางจิตอยู่ หากก็ปรากฏว่าสุขภาพจิตเป็นเรื่องใกล้ตัวมากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความพยายามในการปรับนิยามสุขภาวะขององค์การอนามัยโลกที่ครอบคลุมการสร้างเสริมสุขภาพทั้งในมิติ กาย ใจ สังคม และปัญญา ทำให้สุขภาพจิตกลายเป็นเรื่องร่วมสมัยในวิถีประจำวัน ไม่แตกต่างจากสุขภาพกาย นอกจากนี้ สุขภาพจิตยังเป็นประเด็นสำคัญในการทำความเข้าใจสังคมความเสี่ยง (Beck, 1992) ที่อธิบายช่องว่างของการปรับตัวระดับปัจเจกและสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาที่สังคมกำลังเปลี่ยนผ่าน ส่งผลกระทบต่อการให้ความหมายของการมีชีวิตอยู่ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมถึงปัญหาจากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ที่เป็นปัจจัยตัวคูณทำให้สังคมเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน

ทั้งนี้ เมื่อพูดถึงสุขภาพจิตและปัญหาของความไม่สมดุลในการจัดการปัญหาทางใจมักมีประเด็น “การฆ่าตัวตาย” ถูกนำเสนอควบคู่เสมอที่เชื่อว่าเป็น

ปรากฏการณ์สะท้อนความล้มเหลวจากการปรับตัวของปัจเจกต่อสังคม มุมหนึ่งอธิบายภาวะไร้ทางออก แต่หากมองอีกมุมหนึ่ง การฆ่าตัวตายถูกสื่อสารให้กลายเป็นทางเลือก วิธีคิดนี้นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของปัญหาฆ่าตัวตายที่หลายประเทศเผชิญอยู่ (Banerjee, Kosagisharaf, & Sathyanarayana, 2021) องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO, 2021) รายงานว่ามีคนฆ่าตัวตายสำเร็จทั่วโลกเป็นจำนวนมากกว่า 1 ล้านคนต่อปี เฉลี่ยแล้วพบว่า มีผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จ 1 คน ทุก 40 วินาที และยังคงส่งผลกระทบต่อจิตใจของญาติผู้ตายอีก 5-10 ล้านคน ไม่รวมผลกระทบทางเศรษฐกิจมวลรวมระดับโลกที่มีมูลค่ามหาศาลจากการเสียชีวิต โดยเฉพาะกับคนวัยทำงานที่เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายมากที่สุด ในส่วนของประเทศไทย Suicide Watch Center (2021) โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์ หน่วยงานในกรมสุขภาพจิตระบุว่า การฆ่าตัวตายยังเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ และมีอัตราการฆ่าตัวตายในประเทศไทยอยู่ที่ 7.37 ต่อประชากร 100,000 คน ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงที่สุดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา

สำหรับประเทศไทยจากการสำรวจสื่อต่างๆ ในเบื้องต้นพบว่า มีการนำเสนอประเด็นการฆ่าตัวตายอยู่บ่อยครั้ง ยิ่งในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ข้อมูลทางระบาดวิทยาระบุว่ามียุทธการฆ่าตัวตายสูงขึ้น โดยสำหรับประเทศไทยนั้นได้เผชิญกับปัญหาวิกฤตโควิดซ้อนอยู่กับวิกฤตเศรษฐกิจก่อนหน้านี้ สะท้อนว่าปัญหาการฆ่าตัวตายไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับปัญหาสาธารณสุขเท่านั้น แต่ยังทำให้มองเห็นช่องว่างของปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมด้วย (Isranews Agency, 2021) อาจกล่าวได้ว่าวิกฤตโควิดเป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญของการฆ่าตัวตาย ด้วยรูปแบบของปัญหาที่มีความซับซ้อนและมีมิติของผลกระทบในวงกว้างกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน มากไปกว่านั้นเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขและจบได้ในเวลาอันสั้น แต่ต้องใช้เวลาเรียนรู้และปรับวิธีการรับมือ เนื่องจากเป็นสถานการณ์ที่กินเวลายาวนานและกระทบกับคนในสังคมด้วยความรุนแรงแตกต่างกัน วิกฤตโควิดจึงอาจเป็นตัวจุดประกายที่ทำให้สมาชิกในสังคมต้องจมอยู่กับปัญหาสุขภาพจิตเป็นเวลายาวนาน และค่อนข้างยากที่จะคาดเดาบทสรุปจากสถานการณ์ว่าจะจบลงหรือสามารถแก้ไขปัญหาเบ็ดเสร็จได้ด้วยวิธีใด

ปัญหาการฆ่าตัวตายจึงเป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วนสำหรับผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนฟื้นฟู ส่งเสริมและป้องกัน ยังไม่รวมปัญหาจากการนำเสนอข่าวและข้อมูลการฆ่าตัวตายในสื่อ โดยเฉพาะยุคดิจิทัล ทั้งการนำเสนอภาพ เสียง และการถ่ายทอดสดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่ละเมิดทั้งจรรยาบรรณสื่อ และสิทธิมนุษยชนในหลายกรณีตัวอย่าง ทั้งการบรรยายเหตุการณ์เกินจริง การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เสียชีวิต หรือการถ่ายทอดสด (live) การฆ่าตัวตายที่มีอย่างต่อเนื่องก่อนหน้าเหตุการณ์ระบาดของโควิด-19

World Health Organization (WHO) (2000) กล่าวถึงข้อมูลการฆ่าตัวตายผ่านข้อเท็จจริง ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือเว็บไซต์ ซึ่งมีความถี่มากขึ้น และดูจะส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุ่มวัยก่อนผู้ใหญ่ นำสังเกตว่าเมื่อข้อมูลการฆ่าตัวตายปรากฏในสื่อ มักให้น้ำหนักการนำเสนอรายละเอียดไปที่ บุคคล (ใคร) วิธีการ (อย่างไร) และสถานที่ (เกิดเหตุที่ไหน) มากกว่าให้ข้อมูลวิเคราะห์ผลกระทบที่จะนำไปสู่การป้องกัน

แก้ไข ประเด็นฆ่าตัวตายเป็นองค์ประกอบข่าวสำคัญที่ให้ความชอบธรรมกับสื่อในยุคแข่งขันเสรีจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ให้รายละเอียด สีสัน ไร้ความสนใจจากสาธารณะ ข้อสังเกตนี้นำไปสู่การถกเถียงถึงวิธีการนำเสนอข่าวฆ่าตัวตายว่าควรพัฒนาไปอย่างไร รวมทั้งการให้ข้อมูลบิดเบือน ที่อาจไปเพิ่มปัญหาการฆ่าตัวตาย ในทางกลับกันในยุคที่ข่าวสารไหลผ่านสื่ออย่างเสรี อาจมีแบบแผนบางอย่างที่เป็นทางเลือกของการนำเสนอเพื่อป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตายในภาพรวมของสังคมได้

กล่าวได้ว่าสื่อมวลชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อประเด็นปัญหาได้ทั้งในมิติของการส่งเสริมป้องกัน และการนำเสนอข้อมูลที่อาจมีผลต่อการตัดสินใจกระทำตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลวิจัยจากหลายประเทศชี้ว่าการรายงานข่าวฆ่าตัวตายผ่านสื่อมีผลต่อการเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ ในขณะที่สื่อมีแนวโน้มนำเสนอข่าวด้วยการลดทอนความซับซ้อนของปัญหาการฆ่าตัวตายว่ามาจากสาเหตุใดเพียงสาเหตุเดียว (monocausal explanation) ผลิตซ้ำความเข้าใจผิด การเหมารวมและสร้างตราบปให้กับผู้เสียชีวิต ตลอดจนละเมิดสิทธิเสรีภาพและความเป็นส่วนตัวของบุคคลในข่าว (McTernan et al., 2018; Media Alert, 2021; Stack, 2005)

เริ่มจากกรณีศึกษาที่เป็นที่กล่าวถึงทั่วโลกเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อกับการให้ข้อมูลฆ่าตัวตายในนิยายของ Goethe ในปี ค.ศ. 1774 เรื่อง die leiden des jungen werther หรือ the sorrow of young werther ซึ่งในเรื่องได้ยิงตัวตายหลังจากผิดหวังเรื่องความรัก ภายหลังจากการตีพิมพ์มีรายงานที่ระบุว่ามีชายหนุ่มฆ่าตัวตายโดยใช้วิธีการเดียวกันกับตัวเอกในเรื่อง ส่งผลให้มีการประกาศห้ามเผยแพร่หนังสือเล่มดังกล่าว ซึ่งหลังจากนั้นในข้อมูลวรรณกรรมที่เกี่ยวกับสื่อและการฆ่าตัวตาย จะใช้คำว่า “werther effect” ซึ่งกลายเป็นศัพท์เฉพาะใช้ในสถานการณ์เลียนแบบการฆ่าตัวตายจากสื่อ (copycat suicide) (World Health Organization: WHO, 2000) อธิบายถึงการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบการฆ่าตัวตาย โดยเฉพาะหากผู้กระทำการฆ่าตัวตายเป็นผู้มีชื่อเสียง หรือในกรณีที่ผู้รับสารมีความอ่อนไหวสูง เช่น กลุ่มเปราะบางที่มีความคิดอยากฆ่าตัวตาย (Sripad, et al., 2021)

สาเหตุของการฆ่าตัวตายอาจถูกอธิบายจากจุดยืนความรู้หลายศาสตร์ที่ทำงานร่วมกันอย่างสลับซับซ้อน เช่น การอธิบายจากมุมมองความเชื่อทางศาสนาว่าเป็นบาป จากมุมมองโรคและปัญหาจิตเวช จากภาวะไร้สภาพการปรับตัวต่อสังคมที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งความเข้าใจของสังคมในวิถีคิดเรื่องความฆ่าตัวตายชุดใหม่ๆ เช่น เป็นสิทธิหรือเป็นทางเลือกของชีวิต จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่าชุดความหมายเหล่านั้น จะมีผลต่อการประกอบสร้างความจริงเรื่องการฆ่าตัวตายผ่านสื่ออย่างไร โดยเฉพาะในบริบทสื่อดิจิทัลที่เปลี่ยนภาพปฏิสัมพันธ์การสื่อสารไปจากอดีต ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลตั้งต้นให้หาคำตอบว่าสังคมควรร่วมมือกับสื่ออย่างไรในการหาทลโง่งเสริมป้องกันให้มีประสิทธิภาพและลดความสูญเสียจากการฆ่าตัวตายได้ในยุคดิจิทัล

คำถามนำการวิจัย

1. มีวาทกรรมที่ทำงานผ่านชุดความหมายใดบ้างในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตายที่นำเสนอผ่านสื่อไทยยุคดิจิทัล
2. ทิศทางการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อเพื่อป้องกันการฆ่าตัวตายจากมุมมองผู้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณะในประเด็นฆ่าตัวตายควรเป็นอย่างไรในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชุดความหมายเรื่องการฆ่าตัวตายที่นำเสนอผ่านสื่อไทยยุคดิจิทัล
2. เพื่อสังเคราะห์ทิศทางการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อเพื่อการป้องกันการฆ่าตัวตายจากมุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณะในประเด็นฆ่าตัวตาย

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารประเด็นการฆ่าตัวตายในสื่อดิจิทัล ใช้แนวคิดสำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงในสังคม แนวคิดด้านสื่อกับสุขภาพจิต แนวคิดสังคมวิทยาการฆ่าตัวตาย แนวคิดเกี่ยวกับหลักการวารสารศาสตร์ และแนวคิดการสื่อสารในพื้นที่ออนไลน์และการสร้างเครือข่าย โดยแนวคิดดังกล่าวได้นำมาบูรณาการใช้เพื่อเป็นแนวทางในการ

วิเคราะห์การรายงานข่าวและข้อมูลการฆ่าตัวตายในสื่อดิจิทัลในส่วนของการอภิปรายและสรุปผลการศึกษา

แนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริงในสังคม (Social construction of reality)

Kaewthep and Hinwiman (2008) อธิบายว่าความหมาย คือ ผลผลิตของกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ และจะเกิดขึ้นเมื่อมีกระบวนการแปลงโลกความจริงทางกายภาพ (the world of physical reality) ให้กลายเป็นโลกแห่งความเข้าใจ (the world of comprehension) โดยใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อสรุปความหมายจนกลายเป็นความเข้าใจร่วม ทั้งนี้ ความหมายจะอยู่ในองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร 3 ส่วน ได้แก่ 1. ตัวคนหรือผู้กระทำการสื่อสาร (communicator) 2. ตัวบท (text) และ 3. บริบท (context)

Barthes (1977, as cited in Kaewthep & Hinwiman, 2008) ให้ความสนใจกับความหมายโดยนัยซึ่งมีลักษณะอัตวิสัย (subjective) บางครั้งถูกมองว่าเป็นการตีความที่ใส่ความหมายเชิงสังคมหรือวัฒนธรรม (social/cultural meaning) เอาไว้ เป็นพื้นที่ซ่อนอุดมการณ์ทางสังคม หรือมายาคติ (myth) ซึ่งตั้งคำถามสำคัญไว้ว่า ‘ความหมายดังกล่าวนั้นถูกสร้างไว้อย่างไร’ โดยมายาคติเป็นกระบวนการสรุปรวบยอดความคิดของคนในสังคมที่เลือกความหมายบางชุดออกมาให้เป็นความหมายหลักเพื่อทำความเข้าใจที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีข้อสังเกตว่าที่ใดมีมายาคติ ที่นั่นย่อมมีการผลิตมายาคติต่อต้าน (counter-myth) ขึ้นมาเสมอ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า ‘ฆ่าตัวตาย’ ประชาชนโดยส่วนใหญ่ มักจะมีภาพชุดบางอย่างปรากฏขึ้นในความคิด เช่น การฆ่าตัวตายของผู้ป่วยโรคจิตเวช การฆ่าตัวตายที่มีสาเหตุจากความเครียด การเรียนหรือความรัก ฯลฯ ซึ่งมักมีลักษณะของการเหมารวม (stereotype) เกิดจากอคติและการด่วนสรุป มองข้ามความแตกต่างระหว่างบุคคลและประเมินค่าโดยปราศจากการแยกแยะ โดยสื่อมวลชนเป็นกลไกสร้างและถ่ายทอดภาพเหมารวมนั้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อภาพชุดเดิมถูกผลิตซ้ำอย่างไม่รู้จบส่งผลให้เกิดการตีตราบุคคลที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตาย ไม่ว่าจะเป็นคนในข่าว หรือคนในสังคมเดียวกันก็ตาม ดังงานวิจัยที่ปรากฏในขอบเขตการนำเสนอ

ข่าวการฆ่าตัวตายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ถึงแม้สังคมจะเข้าสู่ยุคดิจิทัลแล้ว แต่รูปแบบการนำเสนอข่าวฆ่าตัวตายก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก และยังพบการผลิตซ้ำตราบาปหรือมลทิน (stigma) อยู่ในการนำเสนอ (Media Alert, 2021) ตราบาปดังกล่าวเป็นคุณลักษณะทางร่างกายหรือสังคมที่ลดทอนคุณค่าของอัตลักษณ์ทางสังคมของบุคคล ภาพตัวแทนอาจไม่ได้เป็นภาพสะท้อนความจริง แต่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจและความรู้ที่กำหนดความหมาย (Chantavanich, 2016) สอดคล้องกับแนวคิดของ Foucault (1954, 1980) ที่อธิบายว่าอำนาจคือพลังควบคุมที่ยังรากลึกอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมและกระจัดกระจาย ไม่ได้ถูกรอบครองโดยคนใดคนหนึ่ง แม้แต่ในบริบทของการสื่อสาร การกำหนดความหมายและความจริงในแต่ละเรื่องของมนุษย์ต่างเต็มไปด้วยร่องรอยของการต่อสู้ที่จะเห็นการปะทะ ชัดขึ้น ทำให้อำนาจกันอยู่ตลอดเวลาในขณะเดียวกัน อำนาจยังเชื่อมโยงกับ “ความรู้” (knowledge) ผ่านปฏิบัติการของระบบความรู้ที่เรียกว่า “episteme” ซึ่งอธิบายว่าแต่ละยุคสมัยมีโครงสร้างระดับลึกกำหนดขอบเขตวัฒนธรรมและความรู้ซ่อนอยู่และการกำหนดวาทกรรมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมจนกลายเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) จะคอยปิดกั้นไม่ให้ความหมายของอัตลักษณ์ของบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น

แนวคิดด้านสื่อกับสุขภาพจิต

World Health Organization (WHO) (2001) ได้ให้คำนิยามของสุขภาพจิตไว้ว่า “สภาพสุขภาวะที่บุคคลสามารถรับรู้ศักยภาพของตน รับมือได้กับความเครียดในชีวิต ทำงานให้เกิดประโยชน์ สร้างสรรค์และสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ได้” บุคคลใดมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ และมีความสุข ก็ย่อมเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี มีลักษณะของความเป็นมิตร รู้จักให้อภัย อดทน จิตใจมั่นคง มีเป้าหมายในชีวิต แต่เมื่อมนุษย์พบความผิดหวังหรือยุ่งยากใจก็อาจทำให้เกิดความตึงเครียด ส่งผลให้จิตใจอ่อนแอ หากความรู้สึกนั้นรุนแรงขึ้นก็ย่อมทำให้สุขภาพจิตเสียและนำไปสู่โรคทางอารมณ์หรือที่เรียกว่าโรคจิตเวช

เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการนำเสนอข่าวสุขภาพจิตในสังคมจะพบข่าวสุขภาพจิตด้านลบมากกว่าด้านบวก โดยเฉพาะข่าวที่ขายได้ มีเรตติ้งสูง มักมีแง่มุมของข่าวอาชญากรรมร่วมด้วย เช่น ข่าวการฆ่าตัวตาย ข่าวความรุนแรงเกี่ยวกับเพศ นำเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลในพื้นที่สื่อ ซึ่งหลายครั้งพบว่ามีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของคนในข่าว Sangsingkeo (2011) ทำการสำรวจเบื้องต้นพบว่า คำว่าสุขภาพจิตในสังคมไทยมีการตีความอย่างหลากหลาย และขึ้นอยู่กับบริบทที่ถูกนำไปใช้แบ่งความหมายสุขภาพจิตได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1. สุขภาพจิต คือ ความสุข 2. สุขภาพจิต คือ ระดับความทุกข์ทางจิตใจ เริ่มตั้งแต่ความกังวลใจ ความเครียด ไปจนถึงระดับที่ผู้เชี่ยวชาญวินิจฉัยว่าเป็นปัญหาสุขภาพ เช่น โรคเครียดเรื้อรัง โรคซึมเศร้า และภาวะเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย 3. สุขภาพจิต คือ การจัดการอารมณ์จากภายใน มีมิติความเชื่อและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง 4. สุขภาพจิต คือ ความผิดปกติทางจิตที่หมายรวมถึงโรคทางจิตเวชต่างๆ เช่น โรคจิตเภท โรคอารมณ์สองขั้ว รวมถึงกลุ่มอาการผิดปกติเกี่ยวกับพัฒนาการที่ต้องได้รับการรักษาจากแพทย์ เช่น ออทิสซึม ดาวน์ซินโดรม สมาธิสั้น ฯลฯ และ 5. อื่นๆ หมายถึง ผลกระทบจากปัญหาสุขภาพจิตที่นำไปสู่ความบกพร่องในการใช้ชีวิต เช่น ความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาบุคลิกภาพแปรปรวน ปัญหาความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ฯลฯ

ข่าวสุขภาพจิตจัดอยู่ในหมวดของข่าวสุขภาพที่ไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะเรื่องการเจ็บป่วย และการรักษา แต่ยังรวมถึงเรื่องราวที่มีลักษณะเฉพาะ มีพื้นฐานเกี่ยวกับครรลองชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ในวิถีชุมชนทางกาย ใจ และสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดสถานะสุขภาพของประชากร รวมถึงนโยบายด้านสุขภาพที่สำคัญ นำไปสู่การลงทุนและการกำหนดแผนงานด้านสาธารณสุขของประเทศอย่างเหมาะสม จัดได้ว่าข่าวสุขภาพจิตเป็นข้อมูลที่สร้างการเรียนรู้เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Walliko, 2004) ในส่วนของการรายงานข่าวฆ่าตัวตายนั้น มีข้อสังเกตว่าสำหรับในสังคมไทย ข่าวฆ่าตัวตายถูกจัดอยู่ในหมวดของข่าวอาชญากรรมมากกว่าที่จะเป็นข่าวด้านสุขภาพและสาธารณสุข ซึ่งมีแบบแผนเฉพาะการนำเสนอข่าวที่นำไปสู่การให้รายละเอียดของเหตุการณ์

ที่เกินจริง และมีความอ่อนไหวที่จะเกิดการละเมิดจริยธรรมสื่อและกระทบสิทธิมนุษยชนตลอดจนความเป็นส่วนตัวสูงของบุคคลในข่าวและที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นนี้มีความพยายามขององค์กรต่างๆ ในการกำหนดมาตรฐานการนำเสนอข้อมูลดังกล่าว ดังเช่น องค์กรอนามัยโลกได้ออกแนวทางปฏิบัติสำหรับสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวฆ่าตัวตาย (World Health Organization: WHO, 2000) สำหรับประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 เดือนกุมภาพันธ์ 2565 (National Press Council, 2022) ได้มีแนวปฏิบัติเรื่องการนำเสนอข่าวฆ่าตัวตาย พ.ศ. 2565 เพื่อให้คำแนะนำสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวการฆ่าตัวตายอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบ เพื่อลดความเสี่ยงและผลกระทบทางลบจากการนำเสนอ

แนวคิดสังคมวิทยาการฆ่าตัวตาย

การฆ่าตัวตาย (suicide) มาจากภาษาละตินว่า “suicidium” หมายถึง การกระทำต่อการมีชีวิตของตนเองเป็นการที่บุคคลมีพฤติกรรมที่พยายามจะหลุดพ้นจากการมีชีวิตอยู่ต่อไป ด้วยความมุ่งมั่นที่จะจบชีวิตตนเอง โดย Durkheim (1897) กล่าวว่า การฆ่าตัวตายเป็นการกระทำในขณะรู้สึกตัวเพื่อทำให้ตนเองถึงแก่ชีวิตเป็นภาวะแห่งความไม่สุขสบายทางด้านจิตใจ The American Association of Suicidology นิยามการฆ่าตัวตายว่าหมายถึง การทำให้ตนเองได้รับบาดเจ็บ โดยมีเจตนาให้เสียชีวิต ขณะที่ในประเทศไทยนอกจากจะใช้คำว่า การฆ่าตัวตาย แล้ว ยังมีคำว่า อหิวาตกกรรม หมายถึง การทำลายตนเองด้วยความตั้งใจและสมัครใจ

สำหรับสาเหตุของการฆ่าตัวตายได้มีนักวิชาการหลายศาสตร์ทำการศึกษาค้นคว้าปัจจัยในการฆ่าตัวตายของบุคคล ได้แก่ ปัจจัยด้านชีววิทยา ปัจจัยด้านจิตวิทยา และปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม Durkheim (1897) ศึกษาเรื่องการฆ่าตัวตายและเขียนหนังสือชื่อ ‘suicide’ สรุปว่าการฆ่าตัวตายมีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลของอิทธิพลทางสังคม 2 ประการ ได้แก่ การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (social integration) และข้อบังคับและกรอบทางศีลธรรม (moral regulation) มีการศึกษาภาพยนตร์เรื่อง “goethe’s the sorrow of young werther” ที่มีเนื้อหาการฆ่าตัวตายจากปัญหาความรักสามเส้า ซึ่งกลายเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ เรียกกันว่า

“werther effect” (Hawton, Saunders, & O’ Connor, 2012) เมื่อพิจารณาการทำงานของสื่อมวลชนไทยในหลายสถานการณ์ก็จะพบว่า มีการเลือกประเด็นและวิธีการนำเสนอค่อนข้างสุ่มเสี่ยงที่จะนำไปสู่พฤติกรรมกระเลียนแบบได้โดยง่าย เช่น การนำเสนอวิธีการฆ่าตัวตาย ขั้นตอน อุปกรณ์ สถานที่ ซึ่งมีรายละเอียดจำนวนมาก สอดคล้องกับ Chen, Wu, Yousuf, and Yip (2011) ที่กล่าวว่า การพรรณนารายละเอียดในวิธีการ อาจทำให้การฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การได้รับรู้ข่าวการฆ่าตัวตายของบุคคลในครอบครัว เพื่อน หรือผ่านการรายงานของสื่อ ก็ส่งผลให้อัตราการฆ่าตัวตายสูงขึ้นเช่นกัน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการวารสารศาสตร์

Boonsiriphan (2013) อธิบายว่า ข่าวต้องเป็นข้อเท็จจริง และเป็นสิ่งที่ได้รับการรายงานหรือบอกเล่าให้ผู้บริโภคพิจารณาเลือกซื้อหรือเลือกรับอย่างเสรี ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการข่าวต้องพิจารณาการนำเสนอข่าวสารที่ประชาชนอยากรู้ เรื่องที่ประชาชนควรรู้ และสิ่งที่ประชาชนต้องรู้ ทั้งนี้ ข่าวที่มีคุณค่าสูงมักมีทั้งความสำคัญ และความน่าสนใจ ข่าวที่ได้รับการยอมรับจากสังคมเปรียบเสมือนสถาบันหนึ่งทางสังคมที่ประชาชนไว้วางใจ สื่อมวลชนจึงต้องตระหนักถึงความสำคัญต่อฐานะความเป็นหนึ่งเดียวกับสังคม สามารถเสริมสร้างประเทศชาติให้พัฒนาอย่างมีเอกภาพในทิศทางที่ถูกต้อง

ในบริบทสังคมดิจิทัลที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้คน ความเร็วกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่แต่ละสื่อมุ่งเป้าหมายเพื่อตอบสนองความสนใจแบบทันทีของผู้รับสาร ข่าวกลายเป็นสินค้าภายใต้ระบบการทำให้เป็นมวลชน (massification) และระบบพาณิชย์ (commercialisation) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อกลับมาพิจารณาในงานสื่อนักวิชาชีพซึ่งจำเป็นต้องยึดมั่นในมาตรฐานจริยธรรมในการทำงานที่ให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริง ความเป็นกลาง อุดมการณ์ที่มุ่งสู่ประโยชน์ส่วนรวมของสังคม สอดคล้องกับ Flew (2002) ที่ตั้งคำถามต่อการศึกษาสื่อใหม่ที่เน้นมิติเทคโนโลยีมากกว่า การพิจารณาผลกระทบของสื่อและสาร จริยธรรมจึงเป็นอีกมิติหนึ่งของการศึกษาที่มุ่งตรวจสอบสื่อและสาร ภายใต้การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อที่มีความเป็นดิจิทัลมากขึ้น ความท้าทายของงานวารสารศาสตร์ในยุคนี้จึง

มีหลายส่วน ทั้งความคาดหวังต่อการทำหน้าที่สื่อเพื่อสาธารณะด้วยความถูกต้องเที่ยงธรรม เป็นกลาง รักษาอุดมการณ์ (Allan, 2010) และบทบาทสื่อกับความรับผิดชอบ ซึ่ง Greenwood (2018) เสนอว่า สื่อควรทบทวนบทบาทตนเองและทำหน้าที่วารสารศาสตร์สังคม (social journalism) ภายใต้ความรับผิดชอบต่อและจริยธรรมสื่อที่ต้องเข้มข้นขึ้นในยุคดิจิทัล

แนวคิดเรื่องการสื่อสารในพื้นที่ออนไลน์และการสร้างเครือข่าย

สื่อใหม่ (new media) มีความหมายครอบคลุมถึงการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัล เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีเครือข่ายหรือเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เทคโนโลยีที่ถูกนิยามว่าเป็นสื่อใหม่ส่วนมากจะมีคุณลักษณะที่ถูกจัดการได้ (manipulate) เชื่อมต่อเป็นเครือข่ายได้ (networkable) ทำให้หนาแน่น (dense) และบีบอัดได้ (compressible) มีปฏิสัมพันธ์ (interactive) และมีความเป็นกลาง (impartial) (Netphokaew, 2018) จุดเด่นอีกประการ คือ สื่อใหม่เอื้อประโยชน์ต่อการสื่อสารสองทาง สามารถส่งสารได้หลายรูปแบบในเวลาเดียวกัน ทำให้ปัจเจกเชื่อมโยงเข้าหากันได้ในลักษณะเครือข่าย เปิดโอกาสให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ หมุนเวียนแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันในลักษณะเครือข่ายของเครือข่าย (networks of networks) ก้าวข้ามข้อจำกัดเรื่องการเป็นเจ้าของสื่อ และเพิ่มอำนาจในการรวมกลุ่มที่มีความสนใจเดียวกัน (Ramsut & Thongnok, 2020)

Kaewthep et al. (2012) กล่าวว่า เมื่อบุคคลเข้ามา มีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน เส้นใยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้น เรียกว่า “เครือข่าย” และหากเป็นความสัมพันธ์ด้านการสื่อสารจะเรียกว่า “เครือข่ายการสื่อสาร” Hinwiman, Louiyaphong, and Isaradej (2004) อธิบายว่าการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารนั้น จำเป็นต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ (relationship) มากกว่าองค์ประกอบ (attributes) ที่ไม่เพียงแต่จะอธิบายว่าใครสัมพันธ์กับใครในเครือข่ายการสื่อสารเท่านั้น โดยมีข้อเสนอว่าการวัดศักยภาพเครือข่ายการสื่อสาร (network metrics) อาจสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1. ขนาดของ

เครือข่าย (size) 2. การเข้าถึงของผู้คนสู่เครือข่าย (reachability) 3. ระดับความเข้มข้นที่สมาชิกเชื่อมตัวเองเข้ากับเครือข่าย (density) และ 4. ลักษณะการรวมศูนย์กลางและการกระจายตัวของเครือข่าย (centrality)

ทั้งนี้ เครือข่ายการสื่อสารจะแสดงบทบาทหน้าที่เด่นๆ 4 ด้านด้วยกัน ได้แก่ 1. หน้าที่ในการเป็นต้นทุนหรือแหล่งที่มาของโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic resources) 2. หน้าที่ในการเกื้อกูลกันทางสังคม (social support) 3. หน้าที่ในการสนับสนุน/ให้ความช่วยเหลือทางจิตใจ (psychological support) และ 4. หน้าที่ในการได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของปัจเจกบุคคล (information sources) ซึ่งการเชื่อมโยงดังกล่าวอาจเกิดขึ้นในระดับสมาชิกกลุ่มที่สามารถติดต่อกันได้อย่างทั่วถึง หรือระดับเครือข่ายย่อยที่ซับซ้อนสามารถสร้างพลังในการสื่อสารเพื่อเป้าหมายร่วมได้ (Chawengsakongkham, 2015) มีองค์ประกอบสำคัญ เช่น การมีมุมมองรับรู้ร่วมกัน มีวิสัยทัศน์และผลประโยชน์ร่วม การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การพึ่งพิง และการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน เครือข่ายสามารถเคลื่อนไหวและพัฒนาไปได้หลายทิศทาง ทั้งเป็นการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการประสานงานแลกเปลี่ยนความรู้ ระดมทรัพยากร ตลอดจนเป็นเวทีสร้างหรือผลักดันประเด็นในสังคม

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) และสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในการเก็บข้อมูล มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

- งานเขียนในสื่อดิจิทัล ที่เผยแพร่ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2563 - 30 เมษายน 2664 และมีคำค้นหา คือ “ฆ่าตัวตาย” สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงโดยใช้เกณฑ์ความจำเพาะ (particularization) ได้แก่ สื่อกระแสหลักที่ได้รับความนิยม (ไทยรัฐออนไลน์) สำนักข่าวออนไลน์ที่มียอดผู้ติดตามมากที่สุด (the standard, the matter) สำนักข่าวต่างประเทศ (บีบีซีไทย) แพนเพปเพชบุ๊กของผู้ทรงอิทธิพลในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตายในบริบทสุขภาพและที่เกี่ยวข้องกับ

มวลงานจำนวนมาก (อีจัน, ดราม่า-แอตติก) และสื่อเพชชุกขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตาย (กรมสุขภาพจิต, สมาคมสมาชิกริตันส์, อู๊ก้า) โดยใช้เกณฑ์หลักการวารสารศาสตร์และเกณฑ์การเล่าเรื่องเป็นแนวทางเพื่อตั้งเนื้อหาสำคัญ (theme) จากการนำเสนอด้วยทวิวิเคราะห์

2. ผู้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณะประเด็นการฆ่าตัวตายและการป้องกันปัญหาฆ่าตัวตาย จำนวน 14 คน ประกอบด้วย ผู้ที่ทำงานด้านสื่อสารมวลชน ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับสุขภาพจิต สาธารณสุข และการขับเคลื่อนสังคมด้านสุขภาพ ซึ่งมีความหลากหลายในประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสื่อและการฆ่าตัวตาย เช่น นักวิชาการนิเทศศาสตร์ สื่อมวลชนระดับบรรณาธิการจิตแพทย์ ผู้บริหารกระทรวงสาธารณสุข ผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขมูลฐาน องค์กรด้านการขับเคลื่อนสังคมด้านสุขภาพจิตและที่เกี่ยวข้องที่ไม่แสวงหาผลกำไร เป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้ออกแบบการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย โดยการศึกษาแนวคิดหลักที่จะใช้เป็นกรอบทฤษฎีในการวิจัย โดยศึกษาร่วมกับข่าว และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอประเด็นฆ่าตัวตาย

2) เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจากตัวบทในสื่อดิจิทัลไทย มีคำค้นหา คือ “ฆ่าตัวตาย” ที่ปรากฏในเนื้อหา

3) วิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) ในส่วนของการนำเสนอเนื้อหา ได้แก่ ลักษณะการเขียนเชิงวารสารศาสตร์การเล่าเรื่อง แหล่งข่าวและเสียงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การปรากฏของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตาย ฯลฯ วิเคราะห์วาทกรรม ร่วมกับการออกแบบแนวคำถามกึ่งโครงสร้างการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลด้วยหลักการถามต่อในประเด็นที่สงสัย (probing) ตามแนวทางคำถามกึ่งโครงสร้าง

การวิเคราะห์ผลการศึกษา ใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ตัวบทสื่อดิจิทัลไทย และการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณะในประเด็นการป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตาย ออกแบบตารางลงรหัสเพื่อ

บันทึกข้อมูลจากตัวบท และวิเคราะห์ผลจากตารางสรุปการลงรหัส ในส่วนของข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การสรุปผลการสัมภาษณ์ แบ่งการนำเสนอตามประเด็นข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ ตั้งแนวคิด (theme) รวมทั้งคำสำคัญที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นการสื่อสารและการฆ่าตัวตายสังเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ในส่วนนี้จะนำเสนอผลการศึกษาจากการสังเคราะห์และอภิปรายผลใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1. ภาพผสมการนำเสนอประเด็นฆ่าตัวตายจากมุมมองวารสารศาสตร์ 2. ความซับซ้อนของปฏิบัติการสร้างความหมายเรื่องฆ่าตัวตายผ่านสื่อ และ 3. การขับเคลื่อนผ่านสื่อเพื่อป้องกันการฆ่าตัวตายในสังคมดิจิทัล

“ภาพผสม” การนำเสนอประเด็นฆ่าตัวตายจากมุมมองวารสารศาสตร์

ประเด็นการฆ่าตัวตายมีคุณค่าข่าวสำคัญต่อสาธารณะเมืองค์ประกอบข่าวที่สำคัญ ได้แก่ เป็นข้อเท็จจริง มีความน่าสนใจและส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก แม้ประเด็นฆ่าตัวตายจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มข่าวอาชญากรรม แต่สามารถเชื่อมโยงไปสู่เรื่องอื่นๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สุขภาพ การศึกษา การเมือง นโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะเมื่อปรากฏการณ์ฆ่าตัวตายเป็นผลกระทบจากวิกฤตโรคระบาดที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ การฆ่าตัวตายจึงกลายเป็นข่าวสำคัญและมีการนำเสนอที่หลากหลายในภูมิทัศน์ดิจิทัล หากมองภาพเชิงโครงสร้าง ข่าวฆ่าตัวตายกำลังสะท้อนปัญหาาร่วมของสังคม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นตัวชี้วัดสุขภาพและประสิทธิภาพการจัดการปัญหาของรัฐจากแนวคิดวารสารศาสตร์ (Boonsiriphan, 2013) ข่าวฆ่าตัวตายสามารถอธิบายความเป็นไปของสังคมได้มาก หากสามารถผลักดันการรายงานให้สะท้อนปัญหาอื่นๆ ผู้เกี่ยวข้องให้เห็นความสำคัญและนำไปสู่การออกแบบนโยบายเพื่อตั้งรับกับปัญหาที่มีสถิติทางระบาดวิทยาสุขภาพจิตที่สูงขึ้น (Suicide Watch Center, 2021)

การนำเสนอประเด็นฆ่าตัวตายในสื่อดิจิทัลนั้นมีลักษณะเป็น “ภาพผสม” ในหลายมิติ กล่าวคือ ปรากฏภาพการเหมารวม ผลิตภัณฑ์วาทกรรม ตั้งคำถามสู่การ

ทำงานของสื่อจากหลักวารสารศาสตร์ และมีส่วนที่เป็น ภาพเชิงบวก ซึ่งปรากฏเห็นการสร้างความเข้าใจเรื่อง การฆ่าตัวตายในท้องเรื่องหรือ narrative แบบใหม่ ที่สามารถนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมและการส่งเสริม ป้องกัน นอกจากนี้ ยังปรากฏ “ภาพผสม” จากมุมมองของผู้ส่งสารที่หลากหลายและเกี่ยวข้องกับผู้คน หลายกลุ่ม กล่าวคือ ในตัวบทถึงแม้จะพบเสียงจาก ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์เป็นหลัก แต่มีการขยายขอบเขต ความเชี่ยวชาญไปสู่ความรู้แขนงต่างๆ ในฐานะแหล่งข่าว หรือแหล่งข้อมูลมากขึ้น เป็นการอธิบายจากศาสตร์เฉพาะ เช่น นักสังคมวิทยา นักทฤษฎี นักปรัชญา หรือที่เกี่ยวข้อง กับกฎหมาย เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ รวมถึงมีบุคคลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญใหม่ๆ ที่พูดเรื่องการฆ่า ตัวตายในยุคดิจิทัล เช่น ผู้มีอิทธิพลออนไลน์ กลุ่มเอ็นจีโอ ที่ทำงานขับเคลื่อน อาสาแพทย์ พระ หมอดู รวมถึงผู้ใช้สื่อ ทั่วไปที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการฆ่าตัวตายที่ลุกขึ้นมา สื่อสารทำความเข้าใจกับสังคม

ในสื่อกระแสหลักยังคงเห็นแบบแผนการนำเสนอ เนื้อหาที่ย้ำมายาคติ มีข้อมูลการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เช่น ใช้คำเร้าอารมณ์ ให้รายละเอียด เปิดเผยข้อมูล ส่วนตัว ภาพ หรือจดหมาย รวมถึงการเลือกใช้คำที่อาจ ลดทอนคุณค่าบุคคล เชื่อมโยงไสยศาสตร์ ความพิสดาร และสิ่งลึกลับ นำเสนอรายละเอียดการฆ่าตัวตาย เช่น อุปกรณ์ วิธีการ (ยิงตัวตาย กระโดดตึก กระโดดแม่น้ำ รมควัน แขนงคอก กรีดข้อมือ กินยาพิษ จุดไฟเผา) ส่วนหนึ่งมาจากการเลือกใช้คำที่มีน้ำหนักสอดคล้อง ไปด้วยความรู้สึกของสื่อที่มีต่อชาวนั้น (Limpanavit, 2004) นอกจากนี้จะอธิบายการนำเสนอข่าวฆ่าตัวตายจาก มุมจริยธรรมสื่อที่เกี่ยวกับการเหมารวมและการสร้าง ตราบาปแล้ว ยังพิจารณาได้จากมุมมองเศรษฐศาสตร์ การเมืองที่มองข่าวเป็นผลผลิตทางธุรกิจที่ต้องตอบใจหัย ต้นทุน กำไร ในโลกทุนนิยม แนวคิดนี้เป็นแนวคิดวิพากษ์ ที่มองว่าสิ่งที่สื่อมวลชนผลิตเป็นเพียงสินค้าที่ตอบสนอง ต่อตลาดบริโภคมากกว่าความจำเป็นของสังคม การ อภิปรายมุมมองนี้ชวนกลับไปทบทวนแนวคิดวารสารศาสตร์ ในยุคสื่อหลอมรวม การแข่งขันที่เข้มข้นเพื่อดึงดูดการ ติดตาม ให้ความสำคัญกับ “มูลค่า” มากกว่า “คุณค่า” ของเนื้อหาต่อสังคม นับเป็นความท้าทายให้กลับมาทบทวนบทบาทของสื่อในยุคดิจิทัลอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะ

ความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สร้าง บรรยากาศสังคมปลอดภัยในช่วงเวลาที่เป็นวิกฤตร่วม ของคนทั่วโลก คำถามสำคัญ คือ สื่อควรจรรยาบรรณข่าว การฆ่าตัวตายแบบใดที่จะเป็นการ “ขยับเพดาน” ของ ความเข้าใจสาธารณะเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายในทิศทางที่ ให้ประโยชน์มากขึ้น

สำนักข่าวออนไลน์และสำนักข่าวต่างประเทศพบ การนำเสนอข้อมูลที่ค่อนข้างแตกต่าง โดยมีการเชื่อมโยง ปัญหาฆ่าตัวตายไปสู่ปัญหาอื่น และให้ความสำคัญกับ ข้อมูลแวดล้อมเพื่อให้เข้าใจปัญหาการฆ่าตัวตายมากขึ้น เช่น มีข้อมูลการให้ความช่วยเหลือ สัญญาณอันตราย สายด่วน การทำความเข้าใจสถานการณ์การฆ่าตัวตาย จากทั่วโลก ฯลฯ เหล่านี้ล้วนทำให้เห็นทิศทางการนำเสนอ เหตุการณ์ฆ่าตัวตายที่แตกต่างออกไป และเห็นช่องว่าง ในการนำเสนอมุมมองใหม่ ทั้งการใช้ข้อมูล การวิเคราะห์ ตัวเลข สถิติ ในแนวทางวารสารศาสตร์เชิงข้อมูล ที่ มองเห็นความเป็นข่าวจากข้อมูลดิจิทัลและวิธีสร้างสรรค์ เรื่องราวแบบใหม่ (Wittayarat, 2022) ด้วยกระบวนการ “data-driven-journalism” ที่ให้คุณค่าและความหมาย ใหม่แก่ข้อมูลในโลกดิจิทัล (Yingyongphatthana, 2017) เช่น การให้ลิงก์ข่าวเพื่ออ่านต่อ การใช้แฮชแท็ก อินโฟกราฟิกคำแนะนำ การเปรียบเทียบอัตราการฆ่า ตัวตาย ฯลฯ

สำหรับกลุ่มผู้มีอิทธิพลออนไลน์ น่าสนใจว่าเพจของ ผู้มีอิทธิพลออนไลน์ทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชน กล่าวคือ เป็นตัวกลางในการนำเสนอข่าวสารและเชื่อมเครือข่าย ที่เกี่ยวข้อง กลายเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่ให้ข้อมูลทางเลือก เพื่อป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตาย โดยเฉพาะส่วนที่เพจ สื่อสารผ่านชุมชนออนไลน์ ไปพร้อมๆ กับการสร้าง เครือข่าย กลายเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (velocity of exchange) ในข้อมูลสารสนเทศและ ความรู้สำหรับสมาชิกในเครือข่าย และเป็นเวทีสร้าง กระแสผลักดันประเด็น ตั้งคำถามและหาคำตอบร่วมกัน (Charoenwongsak, 2000) ในประเด็นป้องกันปัญหา การฆ่าตัวตาย

ในสื่อจากองค์กรที่ทำงานด้านการป้องกันปัญหา การฆ่าตัวตายพบว่า เป็นพื้นที่ให้คำปรึกษาและให้การ ช่วยเหลือประชาชนกลุ่มเสี่ยง ประสานการติดต่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ที่ก้าวข้ามผ่านวิกฤตร่วม

บอกเล่ามุมมอง ให้ข้อมูลความรู้เพื่อการส่งเสริมป้องกัน เช่น สารความรู้สุขภาพจิต สัญญาณอันตรายเตือนภัย สำหรับคนใกล้ตัว วิธีการสื่อสารเพื่อสร้างกำลังใจ ความสำคัญของการเห็นอกเห็นใจ (empathy) การรับฟังอย่างตั้งใจ (deep listening) ให้ความหวัง เป็นการขยายบทบาทของพื้นที่ออนไลน์ให้กลายเป็นเครือข่ายในการรับรู้ความสำคัญของปัญหาการฆ่าตัวตาย เสริมสร้างเกื้อหนุน และเป็นเครื่องมือให้ปัจเจกเผชิญหน้ากับวิกฤตชีวิตที่ซับซ้อน เข้าคุณลักษณะของปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดการประสานพลัง (synergy) ที่อธิบายได้ผ่านแนวคิดเครือข่ายของเครือข่าย (Ramsut & Thongnok, 2020) ส่งผลให้บุคคลสามารถก้าวข้ามขอบเขตข้อจำกัดในลักษณะองค์กรหรือสถาบันเหมือนในอดีต แต่มีบทบาทใหม่ในการเพิ่มอำนาจให้กับเครือข่ายผ่านการสื่อสาร (Castells, 2015)

ความซับซ้อนของปฏิบัติการสร้างความหมายเรื่องฆ่าตัวตายผ่านสื่อ

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของการฆ่าตัวตายถูกอธิบายด้วยเหตุและผลผ่านชุดข้อมูลหลายชุดผ่านการทำงานของระบบวาทกรรมที่สร้างความหมายที่ซับซ้อน เช่น วาทกรรมผู้เชี่ยวชาญ วาทกรรมศาสนา วาทกรรมความผิดปกติ วาทกรรมเรื่องสิทธิ และวาทกรรมสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ โดยในส่วนของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการอธิบายสาเหตุของการฆ่าตัวตายจากมุมมองทางการแพทย์เป็นหลัก เช่น มุมมองจิตวิทยา และมุมมองโรคที่เกี่ยวข้องกับจิตเวช เช่น ซึมเศร้า อารมณ์สองขั้ว จิตเภท โดยมองผู้กระทำเป็น “ผู้ป่วย” ที่ต้องได้รับการรักษา ให้ความสำคัญกับการตรวจรักษา ยา การวินิจฉัยตลอดจนหาข้อสรุป อย่างไรก็ตามพบว่า มีการขยายปริมาณความรู้ร่วมกับปัจจัยอื่นด้วย เช่น จากปัญหาสังคม ปัญหาหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ รวมถึงปัญหาของกลุ่มเฉพาะ เช่น ซึมเศร้าหลังคลอด พันธกรรม ในลักษณะของการอธิบายสาเหตุที่ยากจะระบุชัดว่าเกิดขึ้นจากอะไรมากกว่ากัน เป็นภาพรวมความรู้แบบผู้เชี่ยวชาญที่อธิบายการฆ่าตัวตายจากทั้งมุมมองชีววิทยา (bio) จิตวิทยา (psycho) และสังคม (social) ที่ผสมผสานเป็นการอธิบายเหตุและผลของการฆ่าตัวตาย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ใช้ต้นทุน “ความรู้” ซึ่งเป็นคุณลักษณะของอำนาจตามแนวคิด Foucault (1980) ทำหน้าที่กำหนดกรอบของสังขธรรม

(episteme) จนกลายเป็นวาทกรรมหลักที่อธิบายเรื่องการฆ่าตัวตาย

นอกจากนั้น ยังพบวาทกรรมศาสนา ความเชื่อ ในวาทกรรมชุดนี้อธิบายร่วมกับการทำความเข้าใจสังคมไทยว่าอิงอยู่กับศาสนา รวมทั้งขนบธรรมเนียม โดยอธิบายการฆ่าตัวตายจากหลักจารีต ประเพณี บุญ บาป โดยเฉพาะในศาสนาพุทธที่จะต้องไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต รวมทั้งตัวเอง พบว่าใช้ในการอธิบาย “ผลลัพธ์” หลังการฆ่าตัวตาย เช่น “หมดบุญ” “เป็นบาป” “เป็นเวรกรรม” มักขยายความไปสู่เรื่องพิธีกรรม ความลึกลับ เร้นลับ หรือเรื่องวิญญาณ

วาทกรรมความผิดปกติ ความเปี่ยงเบน เช่น “โรคจิต” เป็นข้อค้นพบสำคัญ สอดคล้องกับวาทกรรมทางการแพทย์ที่อธิบายเหตุแห่งการฆ่าตัวตายว่าเกี่ยวกับโรคจิตเวช “โรคจิต” กับการฆ่าตัวตายเป็นมายาคติแบบหนึ่งที่ทำให้เกิด “double stigma” (Sangsingkeo, 2018) หรือตราบาปร่วมอันเป็นมลทินจากการฆ่าตัวตาย และตราบาปจากการเป็นผู้ป่วยจิตเวชที่เป็นการป่วยแบบทวีคูณที่อาจก่อให้เกิดความอับอาย รังเกียจ และการผลักไส ทำให้เกิดการแบ่งแยกในผู้ป่วยจิตเวชที่มากขึ้น

วาทกรรมสิทธิเป็นข้อค้นพบหนึ่งในกลุ่มสำนักข่าวออนไลน์ สำนักข่าวต่างประเทศ และผู้ทรงอิทธิพลออนไลน์ จากแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ขยายผลไปสู่ความเข้าใจของคนทั่วโลก ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสังคมเรื่องสิทธิรวมทั้งเป็นมุมมองการฆ่าตัวตายว่าเป็นทางเลือก หรือ “freedom of choice” ของผู้กระทำ เป็นผู้ที่เลือกใช้สิทธิ (active human being) ในการตายมากกว่าที่จะถูกมองเป็นผู้ป่วย หรือผู้ที่ยอมจำนนต่อปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้น เช่น การอธิบายการฆ่าตัวตายจากแนวคิดการุณยฆาต (mercy killing) ซึ่งกลายเป็นวาทกรรมทางเลือกจากมุมมองสิทธิและความอิสระ ปรากฏชัดขึ้นว่าเป็นอำนาจของปัจเจกในการจัดการทางเลือกให้ชีวิต วาทกรรมนี้ทำงานคู่กับบริบททุนนิยมสมัยใหม่ที่เหตุแห่งการฆ่าตัวตายไม่ได้เป็นปัญหาที่ต้องจัดการผ่านความรู้ทางการแพทย์เสมอไป ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาจากสังคมที่เปลี่ยนรูปของสัมพันธภาพ เป็นเรื่องที่ซับซ้อนของยุคสมัยที่ทำให้เห็นว่าสังคมกำลังดำเนินไปอย่างไม่สมดุลตามแนวคิดของ Durkheim (1897)

วาทกรรมสังคมนิยมสมัยใหม่ มองปัญหาสังคม เชื่อมโยงกับการฆ่าตัวตายว่าเป็นเหตุและเป็นผลกัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นการให้ความหมายของการฆ่าตัวตาย ผ่านมุมมองทางสังคมศาสตร์ ทำให้เห็นปรากฏการณ์ ฆ่าตัวตายเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย เป็นตัวแปรของ สังคมนิยมสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสังคมความเสี่ยง ที่มนุษย์กำลังพยายามปกปิดปัญหาอยู่ เช่น เรื่องการเงิน สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด สุรา พฤติกรรมเลียนแบบ LGBTQ การกลั่นแกล้งออนไลน์ เป็นต้น การปรากฏ ของวาทกรรมนี้สะท้อนว่าการฆ่าตัวตายเป็นผลของ ระบบทุนนิยมที่ทำให้ผู้คนเกิดความกดดัน ทำให้มนุษย์ อยู่ในภาวะโดดเดี่ยว ปรับตัวไม่ได้ เป็นสาเหตุทางสังคม มากกว่าที่จะมองปัญหาการฆ่าตัวตายจากมุมมอง ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์เพียงอย่างเดียว เป็นการพูด เรื่องฆ่าตัวตายในระดับชีวิตประจำวันว่าเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นกับใครก็ได้

วาทกรรมแต่ละชุดจะทำหน้าที่หลักในการปกปิด เล่าเรื่องการฆ่าตัวตายจากมุมมองการกำหนดนิยาม ของผู้ที่มีอำนาจ ดังที่ Limpanavit (2004) กล่าวว่า วาทกรรมฆ่าตัวตายของสื่อมวลชน ก่อให้เกิดความ สัมพันธ์เชิงอำนาจ เนื่องจากสื่อมวลชนได้การตอกย้ำ ความจริงอยู่ตลอดเวลาภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งสนับสนุนการส่งเสริมอำนาจให้แข็งแรงยิ่งขึ้น ประเด็น วาทกรรมต่อยอดไปสู่การทำตามเข้าใจเรื่องภาพตัวตน และมายาคติที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและความรู้ที่กำหนด ความหมาย สอดคล้องกับวิธีคิดของ Foucault (1980) ที่มองปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานปฏิบัติการทางอำนาจใน ชีวิตประจำวันที่ไม่มองเห็น ความจริงหรือความรู้ในการ อธิบายการฆ่าตัวตายเป็นผลลัพธ์ของการสร้างอำนาจ ผ่านการทำงานของวาทกรรมจนกลายเป็นความรู้ที่ สาธารณะยอมรับ การให้ความหมายกับการฆ่าตัวตาย จึงมีได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับการกำหนดนิยามผ่านภาษา หรือระบบภาพตัวตนที่เกี่ยวข้องกับ 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ ผู้กระทำการสื่อสาร (communicator) ตัวบท (text) และบริบท (context) (Kaewthep, 1998) ความเข้าใจ เรื่องการฆ่าตัวตาย โดยเฉพาะในภูมิภาคสื่อดิจิทัลจึงไม่ จำเป็นต้องมีเอกภาพ ขึ้นอยู่กับผู้กำหนดความหมายว่า จะพูดเรื่องนั้นอย่างไร และขึ้นอยู่กับผู้ใช้ว่าจะนำความรู้ ชุดใด (หรือหลายชุด) มาอธิบายจนอาจกลายเป็น

ความจริงร่วม (truth) ที่ครอบงำสังคมอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ในส่วนของมายาคติภาพเหมารวมและภาพตัวตน ที่เกี่ยวกับการฆ่าตัวตายนั้น Phipitkul and Kanpai (2003) เห็นความสั่นไหวของระบบอำนาจที่ฟุ้งฟิงและ ถ่างเทกันไปตามโดยกล่าวว่าสารสนเทศจากสื่อไม่ได้ สะท้อนความจริงทั้งหมด แต่ได้สร้างภาพตัวตน ความจริงที่เน้นย้ำและตัดทิ้งบางส่วน ซึ่งในกรณีนี้สื่อ เป็นผู้ประกอบสร้างความเป็นจริง โดย “ลดรูป” ปัญหา ที่ซับซ้อนเกี่ยวกับสาเหตุการฆ่าตัวตายแล้วอธิบายด้วย เหตุผลเพียงหนึ่งเดียวผ่านระบบภาพเหมารวม ซึ่งมัก เป็นภาพจำที่ก่อให้เกิดการกีดกัน ผลักไส จำแนก หรือ ทำให้เกิดความแตกต่าง เป็นการจำแนกให้ผู้ที่ฆ่าตัวตาย กลายเป็นคนอื่น (the other) ส่งผลกระทบต่อการก่อรูป ของอคติแก่บุคคลที่ฆ่าตัวตายและครอบครัว โดยเกิดสิ่ง ที่เรียกว่าความเป็นอื่นในวาทกรรมออนไลน์ (othering online discourse) (Vaahensalo, 2021) ก่อให้เกิด ความแบ่งแยกกีดกันกับกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่าง เด่นชัด การประกอบสร้างความเป็นจริงของการฆ่าตัวตาย ผ่านสื่อในกรณีนี้ นอกจากจะผลิตความจริงจากมุมมองสื่อ ยังทำให้เห็นสิ่งที่ Goffman (1961) อธิบายถึงตราบาป (stigma) ที่เกิดขึ้นกับผู้ฆ่าตัวตาย ทำให้ไม่ได้รับการ ยอมรับอย่างเต็มที่ กลายเป็นมลทินเชิงสังคม (social stigma) ที่ติดอยู่กับประสบการณ์ของผู้ที่ฆ่าตัวตาย ทำให้การฆ่าตัวตายเป็นปัญหาที่เข้าถึงยากมากขึ้นแม้ จะมีความพยายามในการอธิบายเพื่อลดตราบาปจาก การนำเสนอข้อมูลทางเลือกจำนวนมากก็ตาม

การขับเคลื่อนผ่านสื่อเพื่อป้องกันการฆ่าตัวตาย ในสังคมดิจิทัล

“สื่อ” ในยุคดิจิทัลที่มีความหมายกว้างขวางและ สะท้อนภาพของการ “หลอมรวมสื่อ” และ “การที่ทุกคน สามารถเป็นสื่อได้” (Kaewthep & Chaikhunpol, 2013) ส่งผลกระทบโดยตรงต่อบทบาทสื่อที่เป็นสถาบัน หลักของสังคม เนื่องจากข้อมูลข่าวสารประเด็นการฆ่า ตัวตายในสังคมมีความแตกต่างขึ้นอยู่กับการมอง และการคาดหวังผลตอบรับจากการที่เผยแพร่ข้อมูลเหล่านั้น ออกไป Greenwood (2018) เสนอว่าในโลกของสื่อใหม่ นั้น ข้อมูลคือ เครื่องมือขับเคลื่อนธุรกิจที่ทำให้สื่อต้อง อยู่ในบรรยากาศของการวิ่งไล่ล่าผู้รับสาร (audience

chasing) จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างบทบาทของสถาบันสื่อให้เข้มแข็งมากขึ้นเพื่อทำหน้าที่วารสารศาสตร์สังคม (social journalism) ภายใต้ความรับผิดชอบและจริยธรรมสื่อ

การเกิดขึ้นของสื่อใหม่นำมาซึ่งโอกาสในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คนได้มากขึ้น จากการทำงานของสื่อแบบดั้งเดิมที่เป็น one to many กลายมาเป็น many to many (Netphokaew, 2018) ซึ่ง Castells (2015) เรียกว่า “network society” เป็นการรวมกลุ่มของผู้ใช้สื่อให้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันได้ง่ายขึ้น และรวดเร็วขึ้นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นการร่วมสร้างชุมชนอิสระสำหรับการปลดปล่อย หรือ “space of deliberation” ซึ่งหากมองปรากฏการณ์การนำเสนอข่าวและข้อมูลฆ่าตัวตายในการศึกษา จะเห็นว่าสื่อยุคดิจิทัลก่อให้เกิดแบบแผนใหม่ในความสัมพันธ์ของผู้คน ดึงเอาผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการฆ่าตัวตายและการป้องกันมาอยู่ร่วมกัน สร้างเครือข่ายการสื่อสารได้ในหลายระดับ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นพื้นที่ทางเลือกให้วาทกรรมรองเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายได้ปรากฏตัวขึ้นนำไปสู่การเล่าเรื่องแบบใหม่ที่นำไปสู่การส่งเสริมป้องกันมากขึ้น

การเกิดขึ้นของชุมชนออนไลน์ที่เปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยเรื่องการฆ่าตัวตายจากจุดยืนที่หลากหลาย ผลักดันประเด็นให้กลายเป็นปัญหาร่วมของสาธารณะ รวมทั้งเป็นพื้นที่ต่อรองความหมายเพื่ออธิบายปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายจากทัศนคติที่แตกต่าง สร้างคำอธิบายใหม่ๆ ทั้งในระดับการนำเสนอข้อมูล การเป็นแหล่งข่าว (สื่อมวลชน) ไปจนถึงการสร้างนวัตกรรมเพื่อการป้องกันปัญหาฆ่าตัวตาย (แอปพลิเคชัน การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการฟัง การให้คำปรึกษา) หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และหาทางออกร่วมกัน (เครือข่ายสังคมออนไลน์) ปรากฏเห็นผู้ที่สามารถอธิบายเหตุและผลของการฆ่าตัวตายด้วยชุดความรู้อื่นได้นอกจากแพทย์ เช่นผู้ที่ทำงานขับเคลื่อนสังคมด้านสุขภาพจิตอาสาสมัคร เอ็นจีโอ ผู้ที่เคยผ่านการฆ่าตัวตายมาก่อน ผู้ที่มีประสบการณ์สูญเสียคนรอบข้างที่ฆ่าตัวตาย ผู้มีอิทธิพลออนไลน์ หน่วยงานกึ่งภัย ตำรวจ นักวิชาการ ฯลฯ ภาพนี้สะท้อนการเคลื่อนที่ของประเด็นฆ่าตัวตายที่มีการปรับ

มุมมองและตำแหน่งแห่งที่ในยุคดิจิทัลให้มีพัฒนาการ และมีความหลากหลายค่อนข้างชัดเจน

จากที่กล่าวมา พื้นที่ออนไลน์จึงไม่ได้เป็นเพียงช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูล แต่สามารถเพิ่มอำนาจให้ผู้รับสารได้เคลื่อนไหวและสร้างเครือข่ายการสื่อสารเสริมพลังให้กับกลุ่มคนที่กำลังทำงานเพื่อการป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตายให้มีตัวตนในพื้นที่สาธารณะ ทำให้ผู้คนรู้สึกเป็นอิสระ ผลักดันให้เกิดบทบาทในการสื่อสารและจัดการสังคม ทำให้การฆ่าตัวตายเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันได้มากขึ้น และเป็นทางเลือกเพื่อให้เข้าใจความซับซ้อนของปัญหาการฆ่าตัวตายได้มากขึ้น

สรุปผลการศึกษา

การฆ่าตัวตายเป็นปัญหาของยุคสมัยที่มีแนวโน้มสถิติที่เพิ่มขึ้น เป็นการส่งสัญญาณความไม่สมดุลว่าสังคมกำลังอยู่ในภาวะเสี่ยง ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ชีวิต ทั้งการเผชิญปัญหาเศรษฐกิจและวิกฤตโรคระบาด ปัญหาความเครียดสะสมจาก “ความเหนื่อยล้าในภาวะโรคระบาด” (pandemic fatigue) (World Health Organization: WHO, 2020) การปรับตัว ปัญหาครอบครัว การจัดการชีวิตและความรู้สึกแปลกแยก โดดเดี่ยวอันเป็นคุณลักษณะของสังคมสมัยใหม่ ปัญหาฆ่าตัวตายกลายเป็นความเสี่ยงร่วมของสาธารณะ สะท้อนช่องว่างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสังคมที่ต้องการจัดการในระดับโครงสร้างมากกว่าการมองปัญหาการฆ่าตัวตายว่าเป็นเรื่องปัจเจกที่ต้องรับผิดชอบกันเองแบบลำพัง โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ความหมายของการฆ่าตัวตายสะท้อนความสิ้นเปลืองวิถีคิดและวิถีจัดการเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายในสังคม ทั้งในระดับปัจเจกและระดับโครงสร้าง การนำเสนอของสื่อจึงส่งผลกระทบต่อการให้ความหมายของการฆ่าตัวตายที่มีความหลากหลาย อธิบายจากจุดยืนสหวิทยาการมากขึ้น และส่งผลต่อรูปแบบปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไปในการหาคำตอบเกี่ยวกับคุณค่าของชีวิต

พื้นที่สื่อที่หลอมรวมจนยากจะแยกประเภทในปัจจุบันถูกคาดหวังในการทำหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพให้สังคม ทั้งจากการทำหน้าที่ตามแนวคิดวารสารศาสตร์ เช่น การเป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร การกำหนดวาระสาร

เป็นเครื่องมือสร้างการขับเคลื่อนทางสังคม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล แสวงหาความร่วมมือ มีศักยภาพในการผลักดันประเด็นการป้องกันการฆ่าตัวตายไปสู่การจัดการระดับนโยบาย ในส่วนนี้ทำให้มองเห็นบทบาทที่คาดหวังได้เพิ่มเติมจากสื่อในประเด็นฆ่าตัวตายจากมุมมองของ McQuail (2013) ได้แก่ การสืบประสานส่วนต่างๆ เข้าหากัน (integration and cohesion) ธำรงรักษาระบบสังคม (maintaining social order) และกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม (stimulation of change and innovation) โดยเฉพาะนวัตกรรมที่นำเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างระบบป้องกันการฆ่าตัวตายในสังคมไทย

ในแนวทางแก้ปัญหานี้ ข้อมูลจากการศึกษาสอดคล้องกันในหลายส่วนพบว่า แม้จะพอมองเห็นพัฒนาการในความเข้าใจและการนำเสนอผ่านสื่อเมื่อเวลาผ่านไป แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงฝังอยู่ในระบบความเชื่อและวัฒนธรรมก็คือ มายาคติที่อยู่รอบประเด็นการฆ่าตัวตาย สื่อมวลชน สามารถร่วมยกระดับการนำเสนอข่าว และข้อมูลการฆ่าตัวตายด้วยการลดการผลิตซ้ำมายาคติภาพตัวแทนที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ตราบาป การลดทอนคุณค่าบุคคล และละเมิดสิทธิ ในทางกลับกัน ต้องนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลจากจุดยืนที่เข้าใจและเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ (empathy) ร่วมด้วย สื่อสามารถเพิ่มเนื้อหาที่สร้างความตระหนักเพื่อเพิ่มความเข้าใจในปัญหาการฆ่าตัวตายที่ซับซ้อน โดยเฉพาะสื่อใหม่ในยุคดิจิทัลทำให้เกิดพื้นที่ในการพูดคุยเรื่องฆ่าตัวตายในมุมอื่น เช่น การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การสร้างความตระหนัก การเพิ่มทางออกและสร้างกำลังใจให้กับคนในสังคม จากการวิเคราะห์วาทกรรมจะเห็นว่าประเด็นการฆ่าตัวตายอธิบายได้จากหลายจุดยืนและยังต้องการพื้นที่ทางสังคมเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน วิธีหนึ่ง คือ การเพิ่ม “เสียง” ที่บอกเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์การฆ่าตัวตายที่หลากหลายเพื่อสร้างทางเลือกในการให้ความหมาย แนวทางนี้นอกจากจะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับข่าวแล้ว ยังเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับปัจเจกให้สามารถสื่อสารความคิดความต้องการภายใน เปิดโอกาสให้เกิดการรวมกลุ่มโดยมีสื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์ หนุนเสริมงานป้องกันการฆ่าตัวตายในภาพรวมของสังคมได้ต่อไป

นอกจากเรื่องบทบาทสื่อแล้ว การศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นช่องว่างทางการจัดการด้านนโยบายการสื่อสารเพื่อป้องกันปัญหาฆ่าตัวตาย โดยภาครัฐควรเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจปัญหาการฆ่าตัวตายที่เป็นปรากฏการณ์สะท้อนปัญหาสังคมให้รอบด้าน ให้ความสำคัญกับรายละเอียดในการจัดการชีวิตของคนกลุ่มต่างๆ ท่ามกลางวิกฤตโควิด-19 รวมทั้งจัดระบบกลไกการป้องกันด้วยเครื่องมือนโยบายและการสื่อสารที่ครอบคลุมการทำงานของสถาบันสื่อหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และบุคคลทั่วไปที่ใช้สื่อเป็นพื้นที่สาธารณะ

โดยสรุป จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐต้องกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตายท่ามกลางวิกฤตสังคมหลายด้าน วิธีหนึ่ง คือ การเร่งสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการดึงทุกภาคส่วนทั้งสื่อมวลชน สื่อบุคคลในโลกออนไลน์ รวมทั้งภาคประชาสังคมที่กำลังทำงานขับเคลื่อนร่วมสร้างความเข้าใจใหม่ ตลอดจนแพลตฟอร์ม องค์กรและภาคส่วนอื่นๆ ให้เข้ามาเป็น “ผู้ร่วมกำหนดนโยบาย” (policy co-creator) เริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักให้ความรู้ด้านการป้องกัน พัฒนาสู่การส่งต่อเพื่อเข้าระบบบริการ รักษาและฟื้นฟูจิตใจ การดำเนินงานดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง ชัดเจน นำมาซึ่งการร่วมรับผิดชอบเพื่อหาหนทางแก้ไขผ่านกลไกการสื่อสารเพื่อป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตายในภาพรวมของสังคม จนกลายเป็นการร่วมผลักดันประเด็นการป้องกันการฆ่าตัวตายของสาธารณะ (public advocacy) เพื่อรับมือกับปัญหานี้ได้อย่างเป็นระบบต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะต่อองค์กรสื่อ ผู้ปฏิบัติงานสื่อจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจว่าการฆ่าตัวตายเป็นปรากฏการณ์อ่อนไหวและซับซ้อน ยากที่จะด่วนสรุปสาเหตุ องค์กรสื่อควรให้ความสำคัญกับจรรยาบรรณด้วยการมีข้อกำหนดการปฏิบัติงาน (code of conduct) รวมทั้งสถาบันวิชาชีพควรมีความเข้มแข็งในการตรวจสอบการทำงาน มีบทลงโทษที่ชัดเจนสำหรับสื่อที่ละเมิดต่อจรรยาบรรณดังกล่าว
2. ข้อเสนอแนะต่อแพลตฟอร์มในสื่อใหม่ แพลตฟอร์มเป็นกลไกสำคัญในอนาคตที่จะเข้ามามีส่วนในการป้องกัน

ปัญหาการฆ่าตัวตาย ที่ผ่านมามีหลายแพลตฟอร์มเริ่มบรรจุเรื่องการดูแลสุขภาพจิตสมาชิกในชุมชนออนไลน์ เป็นนโยบายทั้งในระดับภูมิภาคและโลก อาจขยายผลในการทำให้ประเด็นเรื่องสุขภาพจิตและการป้องกันการฆ่าตัวตายให้ชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบและนำเสนอเป็นข้อค้นพบให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวางแผนเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบได้มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ ภาครัฐจำเป็นต้องกำหนดบทบาทตัวเองให้ชัดเจน นอกเหนือจากการทำงานเชิงรับ โดยปรับบทบาทเป็นผู้ร่วมเครือข่ายเพื่อสร้างระบบป้องกันปัญหา เริ่มจากการวิเคราะห์เครือข่าย (network mapping) เพื่อให้เห็นภาพหน่วยงานเล็กใหญ่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคต่างประเทศ ที่สามารถสนับสนุนร่วมขับเคลื่อนเครือข่าย และขยายงานป้องกันการฆ่าตัวตายให้มากกว่าการเป็นความรับผิดชอบของกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง

4. ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย ประเด็นการศึกษา ผู้รับสารเป็นโจทย์ใหญ่ที่น่าสนใจสำหรับการต่อยอดในอนาคต โดยทำการศึกษาการถอดรหัสสารจากผู้รับสารที่มีภูมิหลังหลากหลาย รวมถึงทัศนคติที่มีต่อข่าวฆ่าตัวตาย ซึ่งจะก่อให้เกิดภาพแห่งความเข้าใจที่สมบูรณ์ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้ารหัสและผู้ถอดรหัสในการสร้างชุดความหมายเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย

บรรณานุกรม

Allan, S. (2010). *News culture (issues in cultural and media studies)* (3rd ed.). Berkshire: Open University Press.

Banerjee, D., Kosagisharaf, J. R., & Sathyanarayana, R. T. S. (2021). The dual pandemic' of suicide and COVID-19: A biopsychosocial narrative of risks and prevention. *Psychiatry Research* 295, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113577>

Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage Publications.

Boonsiriphan, M. (2013). *Wārasānsāt buāngton: Pratyā lāe nāēōkhit* [Introduction to journalism: Philosophy and concepts]. Bangkok: Thammasat University Press.

Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope social movement in the internet age* (2nd ed.). Cambridge: Polity Press.

Chantavanich, S. (2016). *Thritsadi sangkhomwitthaya* [Theory of sociology]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Charoenwongsak, K. (2000). *Kānchātkañ khruākhaī: Konlayut samkhan sukhwāmsamret khōng kanpatirū kānsuksā* [Network management key strategies for the success of educational reform]. Bangkok: Success Media.

Chawengsaksongkham, P. (2015). *Khruākhaī khantōn nai kān ronnarong lāe konlayut kānsūsān khōng khroṅkān sūan phak khonmūāng* [Network, campaign procedures and communication strategies of the urban vegetable garden project] (Master's thesis, Thammasat University).

Chen, Y. Y., Wu, K. C. C., Yousuf, S., & Yip, P. S. (2011). Suicide in Asia: Opportunities and challenges. *Epidemiologic Reviews*, 34(1), 129-144.

Durkheim, E. (1897). *Suicide, a study in sociology*. London: Routledge.

Flew, T. (2002). *New media: An introduction*. New York: Oxford University Press.

Foucault, M. (1954). *Mental illness and psychology*. New York: Harper Colophon.

Foucault, M. (1980). Power/knowledge. In C. Gordon (Ed.), *Selected Essays and Other Writings*. Brighton: Harvester Press.

Goffman, E. (1961). *Asylums*. New York: Doubleday Anchor.

- Greenwood, S. (2018). *Future journalism where we are and where we're going*. London: Routledge.
- Hawton, K., Saunders, K. E., & O'Connor, R. C. (2012). Self-harm and suicide in adolescents. *The Lancet*, 379(9834), 2373-2382.
- Hinwiman, S., Louiyaphong, K., & Isaradej, T. (2004). *Khrūākhaī kānsūsān kap sakkayaphāp kān damrong yu khōng chumchon: sukṣā koṛanī bān thung khwāng 'amphāē phanat nikhom chāngwat Chon Buri* [Communication networks and community existence potential: A case study of Ban Thung Kwang, Phanat Nikhom district Chonburi province]. Bangkok: Thailand Science Research and Innovation.
- Isranews Agency. (2021, July 9). *Sōng yutthasāt nānā prathēt rapmū 'khā tuā tāi ' phung sūng yuk khō wit* [A look at international strategies. Coping with 'suicide' soaring in the era of Covid]. Retrieved December 5, 2021, from <https://www.isranews.org/article/isranews/100316-isranews-health-2.html>
- Kaewthep, K. (1998). *Ssūsānmuānchon thritsadi lāe nāēothāng kānsukṣā* [Mass communication. Theories and educational approaches]. Bangkok: Pappim Printing.
- Kaewthep, K., & Chaikhunpol, N. (2013). *Kkhumū sū mai sukṣā* [New media study guide]. Bangkok: Pappim Printing.
- Kaewthep, K., & Hinwiman, S. (2008). *Sāi thān hāng nak khit thritsadi setthasāt kānmūāng kap sūsān sukṣā* [The stream of political economic theory thinkers and communication studies]. Bangkok: Pappim Printing.
- Kaewthep, K., Louiyaphong, K., Plianroong, S., Suksot, N., Pilun-owad, O., Kitvisala, K., Sinsuwan, N., Sathapitanon, P., Eamkijarn, P., & Nakornthap, A. (2012). *Sū kao - sū mai: Sanya 'attalak 'udomkān* [Old media-new media: Sanya, identity, ideology]. Bangkok: Printmaking.
- Limpanavit, S. (2004). *Wāt kam nai khāo 'attawinibātkam khōng nangsuphim Thai* [Discourse in suicide news in Thai newspapers] (Master's thesis, Chulalongkorn University).
- McQuail, D. (2013). *Journalism and society*. Los Angeles: Sage Publications.
- McTernan, N., Spillane, A., Cully, G., Cusack, E., O'Reilly, T., & Arensman, E. (2018). Media reporting of suicide and adherence to media guidelines. *International Journal of Social Psychiatry*, 64(6), 536-544.
- Media Alert. (2021). *Kān rāngān khāo khā tuā tāi nai sū thōrathat* [Reporting suicide in television media]. Retrieved December 5, 2021, from <https://www.thaimediafund.or.th/wp-content/uploads/2021/09/doc007.pdf>
- National Press Council. (2022). *Nāēothāng patibatkān tham khāo khā tuā tāi khōng saphā kān* [Guidelines for the committee's suicide news practice]. Retrieved March 1, 2022, from <https://www.presscouncil.or.th/regulation/7177>
- Netphokaew, A. (2018). *Sū sāt: Lakkān nāēokhit nawattakam* [Media science, principles, concepts, innovations]. Pathum Thani: Nakorn.
- Phipitkul, W., & Kanpai, K. (2003). *Pheṭ lāe kānsūsān nai sangkhom Thai* [Gender and communication in Thai society]. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Ramsut, P., & Thongnok, T. (2020). *Thānandōn thī hā chāk phāk prachā sangkhom phū truat sōp sū su phonlamuāng 'ōnlai* [5th position from the civil society sector who examines the media to online citizens]. Bangkok: Kobfai.
- Sangsingkeo, N. (2011). Hearing audience: An analysis of the dynamic constructions of 'mental illness' in the Thai cultural context. In *3rd European Communication Conference* (pp.4). Hamburg, Germany: European Communication Research and Education Association (ECREA).
- Sangsingkeo, N. (2018). *Sū sān læ phukhon nai sangkhom thī plīanplāng* [Communication and people in a changing society]. Pathum Thani: Thammasat University Press.
- Sripad, M. N., Pantoji, M., Gowda, G. S., Ganjekar, S., Reddi, V. S. K., & Math, S. B. (2021). Suicide in the context of Covid 19 diagnosis in India: Insights and implications from online print media reports. *Psychiatry Research*, 298, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2021.113799>
- Stack, S. (2005). Suicide in the media: A quantitative review of studies based on non-fictional stories. *Suicide and Life Threatening Behavior*, 35(2), 121-133.
- Suicide Watch Center. (2021). 'Attrā kān khā tuā tāi samret tō prachākōn sēn khon [Suicide rate in Thailand]. Retrieved August 12, 2022, from https://suicide.dmh.go.th/report/suicide/stat_prov.asp
- Vaahensalo, E. (2021). Creating the other in online interaction: Othering online discourse theory. Retrieved August 12, 2022, from <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/978-1-83982-848-520211016/full/html>
- Walliko, P. (2004). *Khwāmmai khwāmsamkhan læ watthuprasong khōng kān khāo nuāithī 1. Nai Pramuān sārā chut wichākān khāo būāngton nuāithī nung - hok* [Meaning, importance and objectives of news releases, unit 1. In introduction to news series, units 1-6]. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University.
- Wittayarat, S. (2022). *Ngān khāo: Lakkān læ theknik* (The news: Principles and techniques]. Bangkok: The King Printing.
- World Health Organization [WHO]. (2000). *Preventing suicide: A resource for media professionals*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization [WHO]. (2001). *Strengthening mental health promotion*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization [WHO]. (2020). Pandemic fatigue reinvigorating the public to prevent COVID-19 policy framework for supporting pandemic prevention and management. Retrieved August 12, 2022, from <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/335820/WHO-EURO-2020-1160-40906-55390-eng.pdf>
- World Health Organization [WHO]. (2021). Suicide. Retrieved April 14, 2022, from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide>
- Yingyongphatthana, O. (2017). Data journalism: Nakkhāo kap kān khīan code [Data journalism, journalist and code writing]. Retrieved September 28, 2021, from <https://themomentum.co/coding-and-data-journalism/>